

Nálezy fajánsových předmětů z doby římské v Čechách

Finds of faience artefacts from the Roman Period in Bohemia

Pavel Kacl

Abstrakt

Příspěvek přináší stručné shrnutí původu a technik výroby pravěké fajánse. Uvedeny jsou nálezy z Čech datované do doby římské – jedná se o korálky a jeden závěsek – včetně známých nálezových okolností. Artefakty jsou zařazeny do dvou klasifikačních systémů a jsou zhodnoceny některé jejich formální vlastnosti a chronologický výskyt. Zmíněna je otázka provenience a využití.

Abstract

The paper provides a brief summary of origins and making techniques of Egyptian faience. Finds from Bohemia dated to the Roman Period, i. e. beads and a pendant, are presented, including their find circumstances. The artefacts are put into two classification systems and some of their formal characteristics and chronological occurrence are discussed. The issues of provenance and use are mentioned as well.

Klíčová slova: fajáns – sklovité materiály – doba římská – Čechy

Key words: faience – vitreous materials – Roman Period – Bohemia

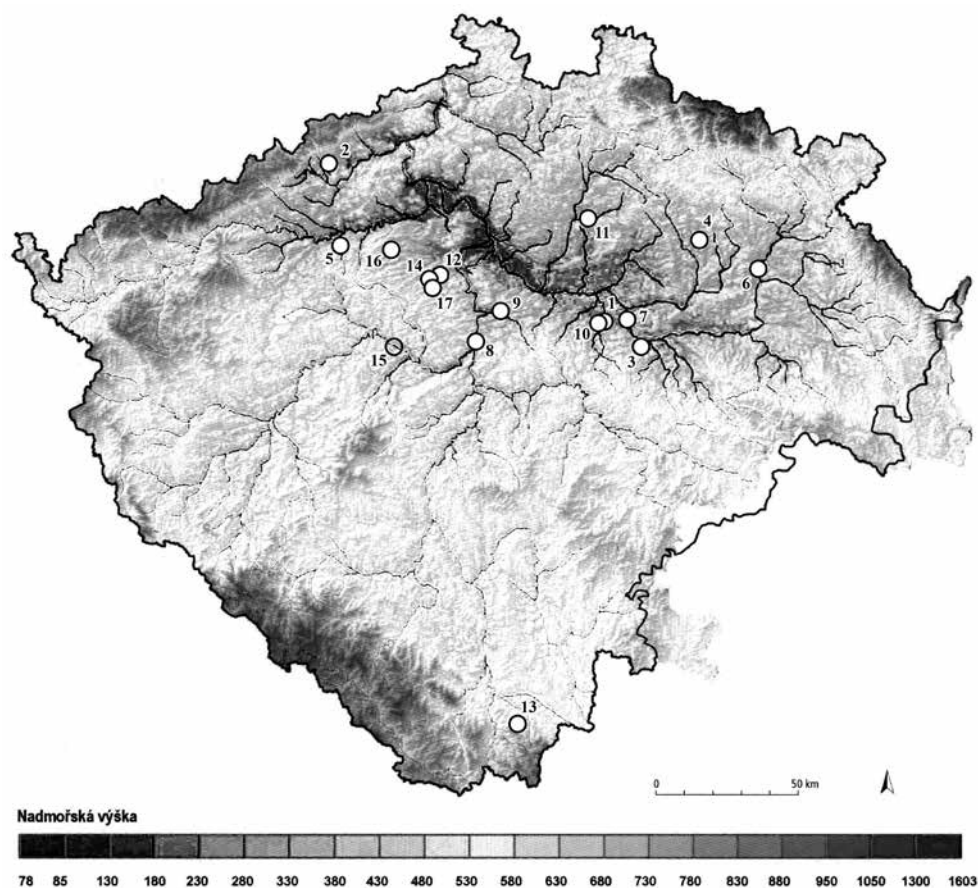
Pravěká fajáns, někdy nazývaná také egyptskou fajánsí, patří v našem prostředí k materiálům, které nejsou v obecném povědomí dobře známy, zejména pokud se týče archeologie doby římské. Nejasnosti se potom mohou odrážet v různém popisu v publikovaných pracích, kde bývá fajáns zmiňována jako sklovitá hmota, ztotožňována se sklem nebo i zřídka chybně uváděna (např. jako pískovec). Tento příspěvek, jenž si klade za cíl uvedený materiál a konkrétní nálezy z doby římské přiblížit, vychází především z autorovy diplomové práce (Kacl 2012), je však rozšířen o některá nová zjištění¹ a detailnější klasifikaci.

Název pravěké či starověké fajánse je odvozen od známé glazované keramiky produkované v pozdním středověku a novověku v italské Faenze (Rejzek 2001, 165; Nicholson 2009, 1). Řadí se k tzv. sklovitým materiálům, které výrobě a rozšíření vlastního skla předcházely přibližně o tři tisíce

let – objevily se v severní Mezopotámii a současně (nebo o něco později) v Egyptě v 5. tisíciletí př. Kr. Fajánsové výrobky představovaly zejména malé předměty náboženského či kultovního rázu, ozdoby a vložky nábytku a staveb. Od počátků 2. tisíciletí se tímto způsobem (tj. na jádro) vytvářely i nádoby. Tehdy již byla sklářská výroba značně rozšířena, a to do jižní Mezopotámie, Indie, Anatólie, dílny na výrobu korálek fungovaly asi také v oblasti severního Kavkazu, Ukrajiny či východního Slovenska (Venclová 2005, 29, 31).

V Čechách se první fajánsové výrobky objevují ve starší době bronzové, v únětické kultuře. Jde o drobné modrozelené až zelené korálky, které představují nepříliš četnou kategorii nálezů. Ve střední době bronzové došlo k rychlému rozšíření ozdob z vlastního skla, jež fajánsové zatlačily do pozadí. Jejich výskyt v mladší době bronzové nebo ve starší i mladší době železné je pouze ojedinělý (*op. cit.*, 33–35). Zajímavým předmětem je závěsek z fajánse imitující kampaňskou minci ze 3. století př. Kr., který byl nalezen v hrobě 138 v Jenišově Újezdě (Waldhauser 1978, Taf. 34: 6766; Venclová 1990, 110; Venclová ed. 2008, 117).

¹ Za bližší údaje k fajánsovým korálkům z Mariánských Radčic, Opočna, Pňova, Repova a Šlapanic děkuji Janě Kopřivové, která je zpracovává v rámci své diplomové práce (*Kopřivová v přípravě*).

Obr. 1 Mapa Čech s lokalizovanými nálezy fajánsových předmětů. 1 – Dobřichov-Třebická; 2 – Mariánské Radčice; 3 – Nebovidy; 4 – Ohništany; 5 – Opočno; 6 – Plotiště nad Labem; 7 – Pňov; 8 – Praha-Modřany; 9 – Praha-Vysočany; 10 – Radim; 11 – Řepov; 12 – Slatina; 13 – Slavče; 14 – Stehelčevy; 15 – Stradonice; 16 – Šlapanice; 17 – Třebusice a Želence. Mapový podklad podle Kuna (ed.) 2007. – Fig. 1 Map of Bohemia with located finds of faience objects. 1 – Dobřichov-Třebická; 2 – Mariánské Radčice; 3 – Nebovidy; 4 – Ohništany; 5 – Opočno; 6 – Plotiště nad Labem; 7 – Pňov; 8 – Praha-Modřany; 9 – Praha-Vysočany; 10 – Radim; 11 – Řepov; 12 – Slatina; 13 – Slavče; 14 – Stehelčevy; 15 – Stradonice; 16 – Šlapanice; 17 – Třebusice a Želence. Map source after Kuna (ed.) 2007.

Za rozšířením a oblibou fajánse v počátcích stojí zřejmě imitace polodrahokamů, např. tyrkyso nebo lapisu lazuli. Známé jsou tři hlavní techniky výroby, z nichž při každé muselo být vytvořeno jádro předmětu. V počátcích šlo o nerost steatit, z nějž se vyřezávaly polotovary, aby se následně pokrývaly glazurou. Základním postupem výroby bylo pak vytváření jádra ze směsi drceného kvarcitu nebo písku s malým množstvím sody (natronu nebo popela určitých slanomilných rostlin) a vápna² (Aleksejeva 1975, 23; Nicholson 2009, 1–3, 7).

Při provedení techniky vykvétání (eflorescence) se základní směs spolu s přísadou oxidů kovů (nejčastěji mědi) smísila s vodou, za použití formy se vytvářela a nechala se vyschnout. Během vysychání vytvořil k povrchu vystupující oxid sod-

ný krystalickou vrstvu, která při vypálení reagovala s křemičitým jádrem a změnila se v zářivou glazuru, zabarvenou díky oxidům kovů (Venclová 2005, 29; Nicholson 2009, 5–6).

Za zmínku stojí fakt, že o tomto způsobu výroby se v naší literatuře zmínil již J. L. Píč při popisu „perel podoby soudečkové, podél ryhované“ z Dobřichova-Třebické (Píč 1892, 586)³.

Jinou technikou je cementace, která vznikla patrně v době Střední říše v Egyptě. Funguje tak, že zformovaný předmět se uloží do keramické nádoby a zasype práškem s příměsí oxidů kovů pro barevný efekt. Po výpalu v uzavřené nádobě

² Mohlo jít o intencionální nebo i náhodnou přísadu obsaženou v použitém písku.

³ „3. perly podoby soudečkové, podél ryhované; jsou dělány z hlíny promíšené kyslíčkem měďnatým a pak vypáleny, čímž nabývají na povrchu barvy zelenavé, která však lehce se setře ošoupáním, tak že zelenavá (někdy až zamodralá) barva zůstává pouze v rýhách podélných, ošoupané pak části mají hnědou barvu vypálené hlíny“ (Píč 1892, 586).

se předmět vylomí ze ztvrdlého cementačního prášku, jenž kolem předmětu vytvořil vrstvu glazury (Venclová 2005, 29; Nicholson 2009, 6–7).

V řecko-římském období v Egyptě údajně především užívaná aplikace spočívá v ponoření vytvořeného předmětu do glazovací hmoty nebo v jejím nanesení štětcem. Při výpalu se glazura pevně spojí s jádrem (Venclová 2005, 29; Nicholson 2009, 4–5).

Nejčastěji zdobívá povrch fajánsových předmětů modrá barva v různých odstínech až po zelenou, v závislosti na přidaných barvicích látkách (tj. oxidech kovů) se však dosahovalo také barev žluté, bílé, červené nebo fialové (Aleksejeva 1975, 24; Nicholson 2009, 7). Teplota, jíž bylo dosahováno při výpalu, se udává mezi 600 až 800 °C (Riha 1990, 80), kolem 950 °C (Aleksejeva 1975, 23) a 800 až 1000 °C (Nicholson 2009, 7–8).

Z fajánse se v době římské vyráběla celá řada rozličných drobných ozdob a amuletů, do střeoevropského barbarika se však dostala jen úzká skupina. Zdaleka nejrozšířenějším a nejznámějším tvarem je svisle žebrovaný soudkovitý korálek, objevující se v literatuře zpravidla pod poněkud zavádějícím, leč zavedeným označením „melounovitý“, jehož tvar má vycházet z podoby lotosového poupěte (Venclová 2005, 55). Tyto korálky výrazně převažují i ve spektru nálezů předmětů z fajánse na území Čech a jen vzácně se mezi nimi vyskytují korálky bez plastické výzdoby (tj. žeber) a zcela ojediněle i zoomorfní závěsek.

Přehled nálezů fajánsových předmětů z Čech

Dobřichov-Třebická (okr. Kolín)

Na malé ostrožně táhnoucí se od hradiště v Radimí nad Výrovkou (mezi Radimí a Plaňany) směrem k Cerhenicím a 1 km jihovýchodně od Pičhory. Z výzkumu J. Waňka z l. 1890–1891 lze identifikovat 70–80 hrobů, původní počet přesahoval 100. Většina hrobů byla popelnicových, vyskytlo se i několik jámových a na osmi místech bylo pozorováno „žároviště“ (B2/C1–C3).

Hrob bez označení. Urna: hliněná nádoba (nedochována). 2 jantarové korálky. Zdeformovaný soudkovitý korálek z černého opakního skla s jednou žlutou a dvěma bílými příčnými liniemi. Soudkovitý korálek z kobaltově modrého skla. Zploštělé kulovitý korálek z tmavě červeného opakního skla. (Možná i další výbava.)

1. Závěsek ve tvaru lva ležícího na obdélném podstavci (lev spočívá na bříse s nataženými předními

tlapami, jež jsou mírně roztaženy, zadní jsou pokrčeny pod tělem, tlamu má rozevřenou, ocas pohozen na pravý bok, hřívá je stylizována), původně tyrkysově modrý, inv. č. 64662 (*tab. I: 1; Pič 1892, tab. XXXIX: 12; Svoboda 1948, tab. VII: 9; Sakař 1970, Fig. 23: 11; Kacl 2012, obr. 8*).

2. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, s 15 žebry, inv. č. 64671 (*tab. I: 3; Pič 1892, tab. XXXIX: 13; Kacl 2012, obr. 11: 1*).

3. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, inv. č. 64673 (*tab. III: 5, III: 5; Pič 1892, tab. XXXIX: 16; Kacl 2012, obr. 11: 2*).

4. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně tmavě modrý, se 17 žebry, inv. č. 64670 (*tab. III: 4, III: 2; Pič 1892, tab. XXXIX: 11; Kacl 2012, obr. 10: 2*).

Dat.: B2/C1–C3

Dep.: Národní muzeum

Lit.: Pič 1892, 585; Sakař 1970, 27, 29

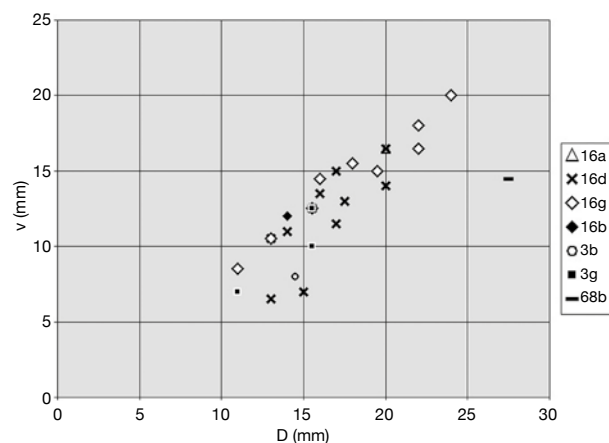
Ž rozrušených žárových hrobů

5. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, původně modrý, s přibližně 12 nevýraznými žebry, inv. č. 64672 (*tab. I: 4; Kacl 2012, obr. 11: 3*).

Dat.: B2/C1–C3

Mariánské Radčice (okr. Most)

Mírný svah obrácený k jihu, ve vzdálenosti asi 300 m od bezejmenného potoka, který se vlévá do Bílého potoka. Záchranný výzkum T. Velímského r. 1982. Zdevastováno skrývkou. Zbytky 16 žárových popelnicových hrobů.

Obr. 2 Grafické znázornění rozměrů (poměru výšky a průměru) dokumentovaných fajánsových předmětů podle typové klasifikace Je. M. Aleksejevy (1975). – Fig. 2 Graphical representation of sizes (height /v/ to diameter /D/ ratio) of the documented faience objects according to type classification of Je. M. Aleksejeva (E. M. Alekseyeva); (1975).

Hrob 10. Urna: zachován jen spodek hliněné nádoby. Zlomky kostěného hřebene. Zlomek kostěné jehlice. Zlomek železné spony. Zlomek železné hráněné tyčinky. 4 zlomky železných předmětů. Železný nůž. Skleněné korálky, zachováno 20 ks včetně slitků a zlomků.

6. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, se 13 žebry (*tab. III: 3; Koutecký 1995*, obr. 3: 5).

7. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, šedé jádro bez původní barvy (asi modré), zalit slitkem korálku z modrého skla (*Koutecký 1995*, obr. 3: 5).

8. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, se 14 žebry (*Koutecký 1995*, obr. 3: 5).

9. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, se 16 žebry (*tab. III: 2; Koutecký 1995*, obr. 3: 5).
Dat.: B2/C1

Lit.: *Koutecký 1995*

Nebovidy (okr. Kolín)

Poloha: Zádušní pole a pískovna pana Skokana (asi 100 kroků východně od obce). V l. 1906–1907 a 1917 prozkoumáno alespoň 10 žárových hrobů a také další nálezy z rozrušených hrobových celků (B1a–B2).

z rozrušených hrobů

10. Čočkovitý malý korálek, původně tmavě modrý, inv. č. 10415 (*tab. I: 6*).

Dat.: B1–B2

Dep.: Regionální muzeum v Kolíně

Lit.: *Motyková-Šneidrová 1963*, 36; *1967*, 31–32; *Sakař 1970*, 55; *Droberjar 2002*, 212; *Beneš – Horník – Kašpárek 2011*

Ohnišťany (okr. Hradec Králové)

Poloha: Na Strachově či Na Strahovech, po obou stranách dnes zaniklé cesty do „Podlesí“ či „Zálesí“, ppč. 713. V l. 1902–1903 rozrušeny žárové hroby. Známá 9 nálezových celků a 1 nejistý, ostatní nálezy pocházejí z rozrušených hrobů (B1–B2).

z rozrušených žárových hrobů

11. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tmavě modrý, se 17 celkem pravidelnými žebry, inv. č. 52668 (*Černý 2009*, tab. 16: 1; *2011*, obr. 16: 1).

12. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, s asi 13 nepravidelnými žebry, inv. č. 52669 (*Černý 2009*, tab. 16: 2; *2011*, obr. 16: 2).

13. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, se 16 žebry, inv. č. 52670 (*Černý 2009*, tab. 16: 3; *2011*, obr. 16: 3).

14. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, se 14 žebry, inv. č. 52671 (*tab. I: 7; Černý 2009*, tab. 16: 4; *2011*, obr. 16: 4).

15. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, se 14 nepravidelnými, mírně šikmými žebry, inv. č. 52672 (*tab. I: 8; Černý 2009*, tab. 16: 5; *2011*, obr. 16: 5; *Kačl 2012*, obr. 19: 3).

Dat.: B2

Dep.: Národní muzeum

Lit.: *Anonym 1906*, 323; *Motyková-Šneidrová 1967*, 34, Taf. V: 10, 11; *Venclová 1971*, 71, tab. VI: 14; *Droberjar 2002*, 223; *Černý 2009*, 33–34; *2011*, 78

Opočno (okr. Louny)

Svah SZ od Opočna. Výzkum I. Pleinerové v l. 1978–1988. Prozkoumáno 395 žárových hrobů, vrstevové hroby a žároviště (C1–C3).

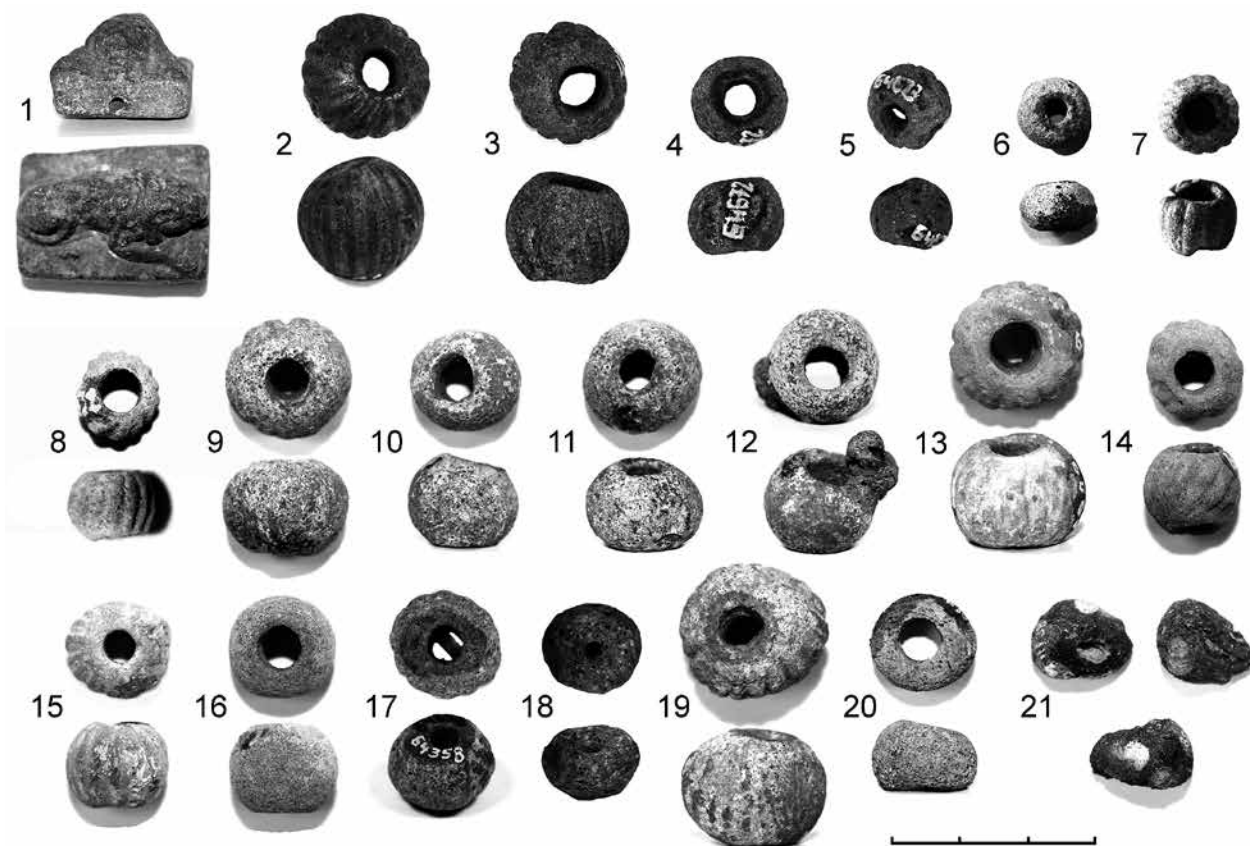
Hrob 22. Žena, mat. + příměs inf. Urna: spodek hliněné nádoby. Zlomky kostěného hřebene se železným nýtem. Zlomky kostěné jehlice. Hliněný přeslen. Železný klíč na drátěném kroužku. 2 kousky pryskyřice. Válcovitý korálek z černého skla. Skleněný modrozelený soudkovitý korálek. Čočkovitý malý korálek z modrého skla. Zlomek slitku korálku z modrého skla. Příměs zvířecích kostí.

16. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, 18 relativně pravidelných žebří (*tab. II: 1; Pleinerová 1995*, Taf. 12: 4, 78: 17).

Dat.: C1–C3

Lit.: *Pleinerová 1995*, 21

Hrob 200. Žena (?), ad. II – mat. I. Urna: spodní část hliněné nádoby. Bronzová podvázaná spona s lichoběžníkovou nožkou. Zlomky malé bronzové spirálky. Bronzový vědérkovitý závěsek. Bronzový plech s tepaným perlovcem (2 překřížené pásky spojené nýtem). 3 bronzové kroužky. Kroužek z bronzového plechu. Hrot bronzové jehlice. 3 amorfní zlomky bronzového předmětu. Zlomek železné tyčinky (jehlice?). 3 amorfní zlomky železného předmětu. Zlomky kostěného hřebene se železným nýtem. Zlomky 3 kostěných jehlic. Hliněný přeslen s vertikálními žebry. Pryskyřice. Zlomky řetízku ze stříbrných drátků s přitaveným slitkem korálku z modrého skla. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek z modrého skla. 7 korálků z černého skla s bílým lineárním ornamentem a 3 zlomky dalších. Zlomek korálku s vícenásobnou klikátkou (žlutá obklopena 2 hnědými a 2 bílými). 3 korálky ze zeleného skla. 2 korálky z bezbarvého skla a 7 zlomků. 10 žárem silně deformovaných korálků a jejich zlomků z modrého a zelenomodrého skla. Příměs zvířecích kostí.

Tab. I Fotografie vybraných fajánsových předmětů z Dobřichova-Třebické (1–5), Nebovid (6), Ohnišťan (7, 8), Prahy-Modřan (9–12), Prahy-Vysočan (13, 14), Radimi (15, 16), Slatiny (17, 18), Třebusic (19) a Želenic (20, 21). 1 – typ Aleksejeva 68b; 2–4, 7, 8, 15, 19 – typ 16g; 5, 9–12, 14, 17 – typ 16d; 6, 16, 20 – typ 3g; 18 – typ 3b; 13, 21 – korálky z nejistého materiálu. Foto autor. – *Tab. I* Photographs of selected faience objects from Dobřichov-Třebická (1–5), Nebovidy (6), Ohnišťany (7, 8), Praha-Modřany (9–12), Praha-Vysočany (13, 14), Radim (15, 16), Slatina (17, 18), Třebusice (19) and Želenice (20, 21). 1 – type Aleksejeva 68b; 2–4, 7, 8, 15, 19 – type 16g; 5, 9–12, 14, 17 – type 16d; 6, 16, 20 – type 3g; 18 – type 3b; 13, 21 – beads of uncertain material. Photo by author.

17. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, s asi 15 nepravidelnými žebry provedenými zářezy (*tab. II: 2; Pleinerová 1995, Taf. 34: 10*)⁴.

Dat.: C1

Lit.: *Pleinerová 1995, 28*

Plotiště nad Labem (okr. Hradec Králové)

Na mírném svahu na pravém břehu Labe, v sev. části katastru obce Plotiště nad Labem. Výzkum ARÚ ČSAV a Krajské muzeum v Hradci Králové, A. Rybová, V. Vokolek, 1961–1971. Odkryto 1318 žárových popelnicových hrobů, 31 shluků spálených kostí, 49 jámových hrobů, 1 birituální

hrob a 2 vyloupené kostrové hroby (C1–C3/D1 [C1–D3/E]⁵).

Hrob 227. Žena?, mat. + ? /inf. III/. Urna: nízký pohárek. Bronzové nýty. Zlomek bronzového plechu. Slitek korálku z tmavě modrého skla. Příměs zvířecích kostí (4 *Sus scrofa f. domestica*).

18. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 12 nepravidelných nevýrazných žeber, č. n. 435/62-2 (*tab. II: 3; Rybová 1979, Abb. 40: 17; 1980, Abb. 10: 1; Ničová 2011, obr. 5, 6*).

Dat.: fáze IIb (C1b [C2b])

Dep.: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Lit.: *Rybová 1979, 362*

⁴ Uváděn je chybně jako pískovcový navzdory částečně zachovanému sklovitému povrchu.

⁵ Chronologie nekropole v Plotištích nad Labem stále patří k nevyřešeným otázkám. V této práci je přihlédnuto ke kratší chronologii podle zhodnocení *K. Godtowského (1992, 26–27)* a jako alternativa je v hranaté závorce na druhém místě uvedeno datování *A. Rybové (1979; 1980)*.

Hrob 232. Ad.–mat. Urna: terina. Kostěný hřeben. Pryskyřice. Skleněný korálek s červenou a žlutou nití. Příměs zvířecích kostí.

19. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, asi 15 nepravidelných, mírně šikmých nevýrazných žeber, č. n. 411/62 (*tab. II: 6; Rybová 1979, Abb. 5: 5; 1980, Abb. 10: 4; Ničová 2011, obr. 7, 8*).

Dat.: fáze Ia (C1a)

Dep.: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Lit.: *Rybová 1979, 362*

Hrob 620. Žena?, ad.–mat. Urna: dochován jen spodek. Fragment bronzového prstenu. Kování s kostěnými hlavičkami. Kostěná jehlice. Železné kování řemení pochvy meče. Zlomek železných nůžek. Slitky koráleků z tmavě modrého skla. Příměs zvířecích kostí (1 *Sus scrofa f. domestica*).

20. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, 12 nepravidelných žeber tvořených zářezy, č. n. 89/62-3 (*tab. II: 5; Rybová 1979, Abb. 12: 17; 1980, Abb. 10: 3; Ničová 2011, obr. 25, 26*).

Dat.: fáze Ia (C1a)

Dep.: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Lit.: *Rybová 1979, 369*

Hrob 1289. Inf. II. Urna: terina. Příměs zvířecích kostí.

21. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 11 nepravidelných žeber, č. n. 539/68 (*tab. II: 4; Rybová 1979, Abb. 2: 5; 1980, Abb. 10: 2; Ničová 2011, obr. 39, 40*).

Dat.: fáze Ia (C1a)

Dep.: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Lit.: *Rybová 1979, 379*

Pňov (okr. Nymburk)

Na jižním okraji obce, na jih od malého návrší na Doubnici. Výzkum J. Hellicha v l. 1913–1915 odhalil 80–90 žárových hrobů v keramických popelnících.

Hrob 33. Malá hliněná miskovitá nádoba. Bronzová oválná destičkovitá spona, původně s emailem. Bronzová trojlístkovitá spona. Hrudka pryskyřice. Tmavě zelený svisle žebrovaný soudkovitý korálek. Deformovaný svisle žebrovaný soudkovitý korálek ze světle zeleného skla. Deformovaný svisle žebrovaný válcovitý nízký korálek ze světle zeleného skla. Drobné slitky a zlomky asi ze 3 koráleků z modrého, zeleného a bílého skla.

22. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, nevýrazná žebra tvořena

zářezy, inv. č. P 8133 (*Hellich 1914, tab. XIX: 18b; Rybová 1970, Taf. X: 3*).

Dat.: fáze III, C1

Dep.: Polabské muzeum v Poděbradech

Lit.: *Hellich 1914, 194–195; Rybová 1970, 85*

Praha-Modřany

Neznámé místo, údajně poblíž cukrovaru při stavbě pily, před r. 1926.

Žárový hrob. Urna: hliněná nádoba. Bronzová dvojdílná spona s páskovým lučičkem. 2 železné spony s válcovitou hlavicí. Římská destičkovitá (kosočtverečná) emailovaná spona. Malý slitek tmavě zeleného skla.

23. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, povrch erodován, nevýrazná žebra, inv. č. 45823 (*tab. I: 9; Svoboda 1946, obr. 3: 6; Kacel 2012, obr. 32: 1*).

24. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, povrch erodován, nevýrazná žebra, inv. č. 45823 (*tab. I: 10; Svoboda 1946, obr. 3: 6; Kacel 2012, obr. 32: 2*).

25. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, původně modrý, povrch erodován, nevýrazná žebra, inv. č. 45823 (*tab. I: 11; Svoboda 1946, obr. 3: 6; Kacel 2012, obr. 32: 3*).

26. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, povrch erodován, nevýrazná žebra, inv. č. 45823 (*tab. I: 12; Svoboda 1946, obr. 3: 6; Kacel 2012, obr. 32: 4*).

Dat.: B2/C1

Dep.: Národní muzeum

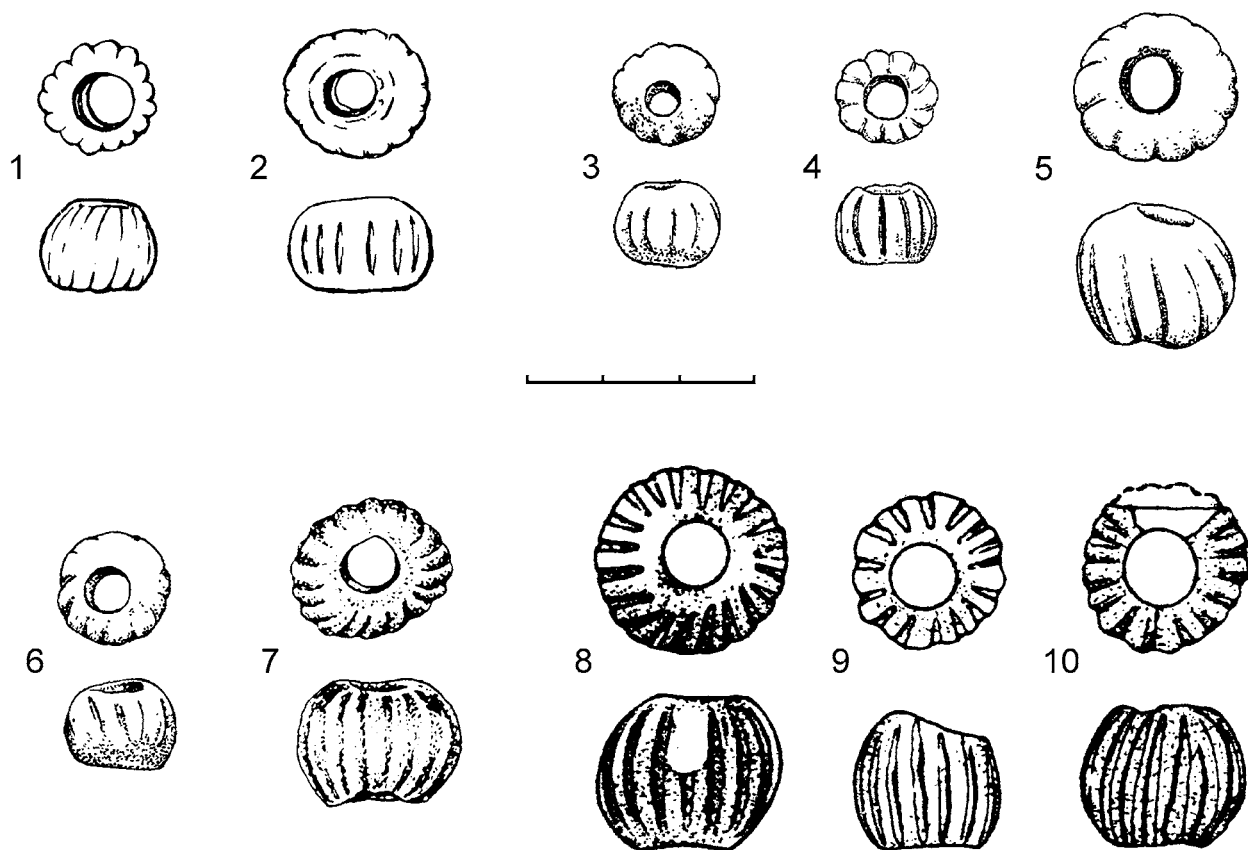
Lit.: *Svoboda 1946, 49–51; Sakař 1970, 33; Droberjar 2005, 834–835*

Praha-Vysočany

Někdejší Istlerova cihelna v ulici Ke Klíčovu, 19. století, objeveno minimálně 6 žárových popelnících hrobů. Zřejmě větší pohřebiště starší doby římské (B1a–B2b).

Hrob 3. Urna s ostatky nedochována. Železná trubkovitá spona. Železná spona s válcovitou hlavicí. Bronzová spona s válcovitou hlavicí. Zlomky 2 mladších stříbrných tzv. vendických spon. Bronzová jehlice. Bronzové kování opasku. 2 železné klíče. Železný nůž. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek z bílého opakního skla.

27. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek z neobvyklého materiálu světlé hnědošedé barvy, připomínající jádro fajánsových koráleků (a to i svou asymetrií), ale nenese ani stopu skelného povrchu,

Tab. II Svisle žebrované soudkovité korálky z Opočna (1–2), Plotiště nad Labem (3–6), Stehelčevsi (7) a Stradonic (?); (8–10). 1 – typ Aleksejeva 16g (hrob 22); 2 – typ 16d (hrob 200); 3 – typ 16d (hrob 227); 4 – typ 16g (hrob 1289); 5 – typ 16d (hrob 620); 6 – typ 16d (hrob 232); 7 – typ 16g (hrob U3); 8–10 – typ 16g. Podle Pleinerová 1995, Rybová 1980, Motyková 1981, Venclová 1990. – Tab. II Vertically ribbed barrel beads from Opočno (1–2), Plotiště nad Labem (3–6), Stehelčevsi (7) and Stradonic (?); (8–10). 1 – type Aleksejeva 16g (grave 22); 2 – type 16d (grave 200); 3 – type 16d (grave 227); 4 – type 16g (grave 1289); 5 – type 16d (grave 620); 6 – type 16d (grave 232); 7 – type 16g (grave U3); 8–10 – type 16g. After Pleinerová 1995, Rybová 1980, Motyková 1981, Venclová 1990.

17 nepravidelných žeber, inv. č. 50658 (tab. I: 13; Kac1 2012, obr. 33: 1)⁶.

28. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 12 svislých i šikmých nepravidelných žeber, nepravidelná, inv. č. 60659 (tab. I: 14; Kac1 2012, obr. 33: 2).

Dat.: B2b

Dep.: Národní muzeum

Lit.: Schulz 1889, 318; Svoboda 1948, 152; Motyková-Šneidrová 1963, 46; 1967, 39; Sakař 1970, 38–39; Droberjar 2002, 265; 2005, 840–841

Radim (okr. Kolín)

Písečník

Žárový hrob (jámový, nebo urnový?). Urna (?): nejistitelná nádoba. Bronzová spona s vys-

kým zachycovačem podobná A 203. Vinutí další podobné spony. Zlomek destičkovité spony. Zlomek bronzového závěsku zdobeného původně inlejí. Zlomek tenkého bronzového plechu. Malý železný nůž. Zlomek černé pryskyřice. Zlomky kostěných jehlic. Zlomky kostěného hřebene. 2 mírně zdeformované rourkovité korálky z bezbarvého nazelenalého skla zdobené 4 žlutými příčnými šroubovicovými liniemi. Zdeformovaný rourkovitý korálek z bezbarvého nazelenalého skla zdobený 3 žlutými a 2 bílými příčnými šroubovicovými liniemi. Nekompletní slitek větrenovitého nebo rourkovitého korálku z tmavě zeleného skla zdobený střídavě 3 červenými a 3 bílými šroubovicovými liniemi. Žárem velmi poškozený slitek snad rourkovitého korálku patrně zdobeného žlutými příčnými šroubovicovými liniemi. 2 slitky modrozeleného skla s přitavenými zlomky kostí, patrně z 1 či 2 korálků. Zploštělé kulovitý korálek ze světle zeleného opakního skla. Zlomek čočkovitého velkého korálku z černého opakního skla.

⁶ V literatuře je tento korálek uváděn jako pískovcový. Jeho hmota však není písčité, nýbrž jemnozrnná, vápnitého vzhledu, se skvrnou rzi od některého z železných předmětů inventáře hrobu.

29. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 15 nepravidelných žeber, inv. č. 65269 (*tab. I: 15; Svoboda 1948, tab. XVII: 14; Kacel 2012, obr. 34: 4*).

30. Soudkovitý fajánsový korálek, původně pravděpodobně modrý, inv. č. 65271 (*tab. I: 16; Svoboda 1948, tab. XVII: 13*).

Dat.: C2

Dep.: Národní muzeum

Lit.: *Svoboda 1948, 168–169, 198; Sakař 1970, 40; Databáze NM*

Řepov (okr. Mladá Boleslav)

U sportovního hřiště nad řepovskou cihelnou, nacházející se asi 500 m jižně od obce, 1934.

Kostrový hrob. 2 bronzové kolínkovité spony. 25 jantarových korálků. 1 lignitový (?) korálek. Stříbrná esovitá záponka. Bronzový kroužek (prsten). Železný nůž s řapem a bronzovou záštitou. 2 menší korálky hranolové pětiboké z průsvitného zeleného skla. Soudkovitý korálek. (J. Waldhauser a L. Košnar /1997/ uvádějí 24 jantarových korálků, 1 „lignitový“ a 4 skleněné /světle modře a zelenohnědé a černohnědé/.)

31. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 13 nepravidelných žeber, inv. č. 617 (*Waldhauser – Košnar 1997, tab. na str. 116: 10*).

Dat.: B2b

Dep.: Muzeum Mladoboleslavská

Lit.: *Turek 1934–1935; Waldhauser – Košnar 1997, 104, obr. na str. 76; Droberjar 2002, 285*

Slatina (okr. Kladno)

Východní strana obce, poloha Na Horách, proti poloze Na Provázku, ppč. 211. Koncem 19. století narušeny žárové hroby z 2. století, později prozkoumány 3 hroby; zachován jeden nálezo- vý celek. Vedle tohoto hrobu zjištěny další 2 žárové pohřby v popelnicích bez jiných milodarů.

Žárový hrob. V hloubce 60 cm popelnice naplněná z poloviny spálenými lidskými kostmi a z druhé poloviny popelem. Vedle nádoby ležely spálené lidské kosti patrně z dětské lebky a nálezy: Zlatý hruškovitý závěsek. Stříbrná esovitá záponka zdobená granulací. Římská bronzová destičkovitá emailovaná spona v podobě zajíce. Bronzový kroužek. Zlomek bronzové jehlice nebo nákrčníku. Různé zlomky bronzových předmětů a rourek. Množství zkorodovaných železných zlomků. Železný nůž. Železná přezka. Zlomek provrtané zvířecí kosti. Několik kousků pryskyřice. Slitek korálku z tmavě modrého průsvitného skla. Zlo-

mek bikónického velkého korálku z bezbarvého nazelenalého průsvitného skla.

32. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 13 nevýrazných žeber, inv. č. 64358 (*tab. I: 17; Schmidt 1897, obr. na str. 558: 7; Svoboda 1948, obr. 17: 9*).

33. Čočkovitý velký fajánsový korálek, původně patrně kobaltově modrý, inv. č. 64359 (*tab. I: 18; Schmidt 1897, obr. na str. 558: 6; Svoboda 1948, obr. 17: 5*).

Dat.: B2/C1

Dep.: Národní muzeum

Lit.: *Schmidt 1897, 555–562; Píč 1905, 303; Sakař 1970, 40–41; Droberjar 2002, 297*

Slavče (okr. České Budějovice)

Ojedinelý nález vyoran u Slavčí u Trhových Svin, 1957.

34. Svisle žebrovaný čočkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 13 nepravidelných žeber, inv. č. A 15 217 (*Žavřel 1999, obr. 8: 2; 2006, obr. na str. 370*).

Dat.: B2–C2

Dep.: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

Lit.: *Žavřel 1999, 478; 2006, 370*

Stehelčevy (okr. Kladno)

Bývalá Žákova cihelna na mírném jižním svahu k potoku, dnešní ppč. 519, 548, 549, 550/1–550/4. Od poč. 20. stol. ničeny žárové hroby. Rekonstruováno 26 hrobových celků podle dokumentace A. Knora, čtyřúhelníkové ohrazení (6 × 4 m), „žárovíště“ a „popeliště“ (A–B2/C1).

Urnový hrob 3 (U3). Situován do východního žlabu ohrazení, který porušil. Podle vybavy ženský. Pravděpodobně smíchání dvou hrobových celků. Oválná mísovitá jáma 125 × 85 cm, 25–45 cm hluboko od povrchu ornice.

Nádoba, klíč a jehlice jsou mladší než spony a pravděpodobně i nůžky. Existuje možnost narušení staršího hrobu mladším.

Urna: terina. Široké železné nůžky. Železný klíč. Bronzová spona s esovitě prohnutým lučíkem (A 19a). Bronzová spona pozdně laténského typu s prohnutým lučíkem. Provinciální bronzová výrazně členěná spona s prolamovaným zachycovačem (A 67). Kroužek z bronzového drátu. 7 zlomků z nejméně 2 kostěných jehlic. Zelený svisle žebrovaný válcovitý korálek. Opakní tmavě modrý svisle žebrovaný válcovitý korálek.

35. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně nejspíše modrý, 18 nepravidel-

ných žeber, inv. č. 177 (*tab. II: 7; Motyková 1981, Abb. 9: 9*).

Dat.: B2

Dep.: Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně

Lit.: *Motyková 1981, 352, 355*

„Stradonice“ (okr. Beroun)

Nálezy, jež mají údajně pocházet z Hradiště u Stradonic, se dostávaly do řady soukromých sbírek zejména v letech po vypuknutí „zlaté horečky“ (1877). K nízké výpovědní hodnotě předmětů bez nálezoých okolností se přidává ještě problém jejich pochybného původu a podvrhů, neboť zájmu sběratelů o stradonické nálezy bylo využíváno různě.

36. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, 20 relativně pravidelných žeber, inv. č. 1931 (*tab. II: 8; Venclová 1990, Pl. 49: 21*).

37. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, tyrkysově modrý, asi 18 nepravidelných žeber, inv. č. 1932 (*tab. II: 10; Venclová 1990, Pl. 49: 23*).

38. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, tyrkysově modrý, 16 nepravidelných žeber, inv. č. 1933 (*tab. II: 9; Venclová 1990, Pl. 49: 22*).

Dep.: bývalá fürstenberská sbírka na Křivoklátě

Lit.: *Venclová 1990, 306*

Šlapanice (okr. Kladno)

Snad ze zničeného hrobu, do muzea darem r. 1890.

39. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý.

40. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, původně modrý.

41. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý.

42. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý.

Dep.: Vlastivědné muzeum ve Slaném, inv. č. 3102–3105

Lit.: *Píč 1909, 348; Sláma 1977, 150*

Třebusice a Želenice (okr. Kladno)

Někdejší pole pana Bastla, Hory a paní Regeřmerové a v polohách Za Lesíkem a K Nádraží. Na mírném jižním svahu, větší část na katastru Třebusic, menší na katastru Želenic. První hroby porušeny stavbou silnice do Kralup. Výzkumy v l. 1921–1927, 1936–1939, 1941–1942, 1944, 1956–1957, 1962–1963 (J. A. Jíra, V. Budinský-Krička,

J. Pasternak, A. Knor, K. Motyková) odkryly většinu nekropole. Téměř 900 žárových hrobů s převahou popelnicových (A–C1).

Hrob XXXV/36. Urna: hluboká mísovitá hliněná nádoba. Bronzový hřeb. Slitek korálku z bezbarvého namodralého skla. Slitek svisle žebrovaného soudkovitého (?) korálku ze žlutozeleného skla.

43. Svisle žebrovaný soudkovitý korálek, asymetrický, původně modrý, 17 nepravidelných žeber, inv. č. 52029 (*tab. I: 19; Sakař 1970, Fig. 18: 11*).

Dat.: B2–C1

Dep.: Národní muzeum

Lit.: *Sakař 1970, 49; Kunow 1983, 147*

Hrob II/38. Urna: hliněná nádoba. Hrudka pryskyřice. Čočkovitý malý korálek z bezbarvého nazelenalého skla. Čočkovitý malý korálek z bezbarvého nazelenalého skla.

44. Čočkovitý velký až soudkovitý korálek, asymetrický, původně asi kobaltově modrý, inv. č. 52153 (*tab. III: 1, I: 20; Kacl 2012, obr. 37: 3*).

45. Soudkovitý korálek, asymetrický, zdeformovaný, tmavě modrý se 4 bílými a 1 modrozelenou skvrnou z opakního skla, fajáns?, inv. č. 52154 (*tab. I: 21; Sakař 1970, Fig. 19: 19*)⁷.

Dat.: B2–C1

Dep.: Národní muzeum

Lit.: *Sakař 1970, 50*

Deskripce a klasifikace

Formalizovaný popis vychází z klasifikačního systému pro pravěké skleněné korálky, který vypracovala *N. Venclová (1990)*. Jde o utřídění a kódování technik výroby, tvarů, materiálů a jejich průsvitnosti, barev a ornamentů a lze jej velmi dobře využít i při popisu korálků z doby římské.

U korálků se rozlišují tři základní rozměry, a to průměr, průměr otvoru a výška. Výškou se rozumí vzdálenost mezi nejzazšími body v ose korálku, přičemž osa je dána orientací otvoru, průměr je potom vzdálenost bodů kolmých na osu. Zaznamenány jsou maximální hodnoty, jelikož drobné nepravidelnosti (asymetrie) nejsou ničím neobvyklým. Otvor fajánsových korálků bývá často mírně kónický a uvádí se také jeho maximální průměr.

⁷ Je možné, že nejde o fajáns. V takovém případě je matrix tvořena velice nekvalitním sklem s nečistotami. Vrstvička jemné hlíny v otvoru snad může souviset s technikou výroby.

V hodnocení zabarvení lze v literatuře často narazit na určité nepřesnosti. Někdy bývá místo barvy povrchu – zejména je-li původní glazura erodována – uváděna barva jádra nebo druhotných nečistot, způsobených poškozením žárem či podmínkami uložení. Je ovšem skutečností, že v případě naprosté absence původního povrchu nelze jeho barvu makroskopickým pozorováním odvodit. Naštěstí se většinou alespoň sporé stopy dochovaly v malých prohlubních díky poróznímu jádru⁸. Svou roli v popisu zabarvení hraje i subjektivní dojem. Dobrým příkladem je tyrkysově modrá barva, která na fajánsových předmětech převládá. Často je možné setkat se s tím, že je popisována jako „zelená“ nebo „tyrkysově zelená“. Ze své povahy, dané přítomností jádra, jsou výrobky z fajánse neprůsvitné (opakní).

Pro vyjádření eroze povrchu je použita čtyřstupňová škála: 0 – bez poškození nebo jen místy mírně setřen, 1 – povrch mírně erodován, místy zbytky původní barvy, 2 – povrch setřen, zbytky původní barvy zejména v drobných prohlubních, 3 – jádro beze stop původního povrchu.

Důkladnější třídění a typovou klasifikaci fajánsových předmětů vytvořila v rámci zpracování nálezů korálků, závěsků a drobných ozdob ze severního Přičernomoří *Je. M. Aleksejeva (1975)*. Podle materiálu a způsobu provedení je rozčlenila do čtyř skupin:

- 1) křehké výrobky s jemně zrnitým jádrem, jehož částičky se trochu blyští a jsou špatně soudržné, jádro je bílé, jen v případě červené glazury má terakotovou barvu, sklovitý povrch je rovný a tenký;
- 2) tzv. poloskelná fajáns, předměty z pevné, jemně zrnité hmoty bez sklovitého povrchu, na lomu i povrchu poněkud hrubé, materiál je svrchu i uvnitř stejně barevný;
- 3) předměty sklovitého vzhledu, v nichž zůstalo jen malé jádro (u malých předmětů pak zůstat ani nemuselo) a zrnka hůře tavitelných částíček;
- 4) hrubší předměty s pevným porézním jádrem bělavých odstínů a povrchem nestejně vrstvy glazury, která vyplnila prohlubně a obarvovala vrchní vrstvu jádra a časem odpadávala.

Na základě tvarů, barev, způsobu výroby, eventuálně podle doplňkové výzdoby rozlišila autorka 98 typů, přičemž některé se dělí ještě na varianty. Chronologický záběr práce zahrnuje dobu mezi 6. stol. př. Kr. a 4. stol. po Kr., nejčastější výskyt a největší variabilita (68 typů) fajánsových výrobků byla zjištěna z 1. až 3. stol. po Kr. (*op. cit.*, 23–49).

⁸ Po původním modrém povrchu obvykle zůstanou stopy světle šedo-zelené.

Mezi nálezy z území Čech lze identifikovat tyto typy a varianty:

3 – oblé (tj. čočkovité, soudkovité, zploštělé kulovité) korálky tyrkysově modré barvy

3b – korálky s úzkým válcovitým otvorem, z pevné hmoty „špinavě tyrkysově“ barvy⁹, bez glazury (*op. cit.*, 31, tab. 5: 2, 3)

3g – korálky se širokým či úzkým válcovitým otvorem, hrubým bělavým jádrem a jasnou glazurou (*op. cit.*, 31, tab. 5: 5–13)

16 – svisle žebrované soudkovité, příp. čočkovité korálky tyrkysově modré, různých velikostí a provedení (způsoby 2, 3 a 4)

16a – kvalitně zhotovené korálky s ostře profilovanými, jasně oddělenými svislými žebry, kterých bývá 12, 15, 17 či 21 (*op. cit.*, 33, tab. 5: 26, 36)

16v – kvalitně zhotovené korálky s plochými žlábkami mezi žebry, v době římské hrubou, bývají příčně stlačeny, otvory mohou být užší i širší, žeber bývá 10–23 (*op. cit.*, 34, tab. 5: 27, 37, 39)

16g – ledabyly vyrobené korálky, často asymetrické, s výraznými rýhami (žlábkami) začínajícími u okrajů otvoru, žebra, jichž je mezi 9 a 21, se liší tvarem, šířkou a úhlem (*op. cit.*, 34, tab. 5: 29–31)

16d – ledabyly vyrobené korálky, nepravidelné, žebra jsou tvořena pouhým obrytím, zpravidla nevedou až k okrajům otvoru, jelikož jsou nezřetelná, nepravidelná, šikmá a často splývají, nelze je obvykle ani spočítat, někdy jsou utvořena jen na části korálku (*op. cit.*, 34–35, tab. 5: 32–33)

68 – závěsky ve tvaru lva ležícího na podstavci, tyrkysově modré, způsoby provedení 2–4

68b – závěsky s pravoúhlým podstavcem (*op. cit.*, 44–45, tab. 11: 18–23, 26, 29; 12: 16, 18)

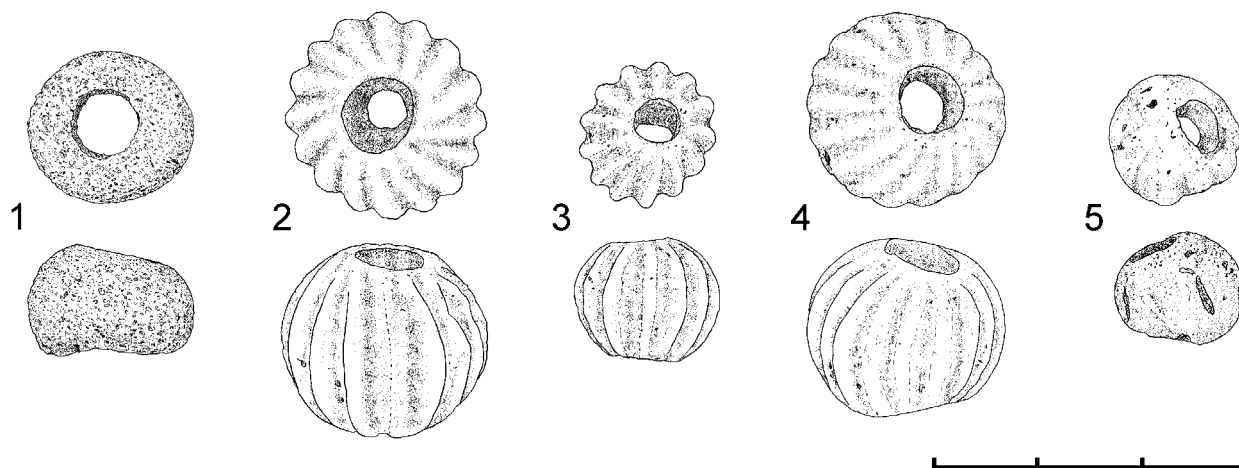
V našem prostředí je užíváno klasifikace *M. Tempelmann-Maczyńské (1985)*, která zpracovala korálky a závěsky ze skla, jantaru a dalších materiálů z prostoru středoevropského barbarika. Fajáns autorka nicméně od vlastního skla neodlišuje, přesněji řečeno nevyčleňuje ji materiálově do samostatné skupiny a pouze konstatuje, že je charakteristická pro „melounovité“ korálky, zoomorf-ní závěsky a „několik dalších“ (*op. cit.*, 17). Konkrétně v našich nálezech jde o tyto typy:

7 (skupina I) – modré opakní kulovité, soudkovité či zploštělé kulovité korálky střední velikosti (*op. cit.*, 18, Taf. 1: 7)

35 (skupina II) – modré opakní čočkovité korálky střední velikosti (*op. cit.*, 18, Taf. 1: 35)

171 (skupina XVIII) – svisle žebrované soudkovité („melounovité“) korálky z modré fajánse (*op. cit.*, 20, Taf. 3: 171)

⁹ V našem případě jde o kobaltově modrou.

Tab. III 1 – typ Aleksejeva 3g (Želenice, hrob II/38); 2 – typ 16a (Mariánské Radčice, hrob 10); 3 – typ 16v (Mariánské Radčice, hrob 10); 4 – typ 16g (Dobřichov-Třebická, hrob bez čísla); 5 – typ 16d (Dobřichov-Třebická, hrob bez čísla). Kresba autor. – Tab. III 1 – type Aleksejeva 3g (Želenice, grave II/38); 2 – type 16a (Mariánské Radčice, grave 10); 3 – type 16v (Mariánské Radčice, grave 10); 4 – type 16g (Dobřichov-Třebická, grave without number); 5 – type 16d (Dobřichov-Třebická, grave without number). Drawn by author.

385 (skupina XXVIII) – fajánsový závěsek ve tvaru lva ležícího na podstavci (*op. cit.*, 22, Taf. 14: 385)

Kromě těchto se vyskytují i exempláře na pozemí kategorií nebo takové, u nichž nedochází ke shodě s příslušným definovaným typem kvůli odlišnosti v některém podstatném znaku (tvaru, barvě, opacitě, provedení ornamentu). Tato podobnost je vyjádřena hranatými závorkami¹⁰.

Zhodnocení nálezů

Nejčetnější skupinu vytvářejí svisle žebrované soudkovité korálky s modrým povrchem, který je obvykle zachován jen částečně či minimálně. Počet známých nálezů těchto korálků činí v Čechách třicet sedm kusů. Řadí se k typu 171 podle *M. Tempelmann-Maczyńské (1985)* a spolu s podobným exemplářem svisle žebrovaného čokovitého korálku a nejistým svisle žebrovaným soudkovitým korálkem bez glazury potom k typu 16 podle *Je. M. Aleksejevy (1975)*. Z těchto třiceti devíti korálků náleží dvacet variantě 16g, šestnáct variantě 16d, dva variantě 16v a jeden korálek variantě 16a. Zdá se, že naprostou většinu lze přiřadit ke čtvrtému typu úpravy, totiž předmětům s pevným porézním jádrem světlých

barev a nestejnou vrstvou glazury, postupně erodující. Barva sklovitého povrchu se pohybuje v odstínech modré, a to nejčastěji tyrkysově modré (od světlejší po blízkou azurové či tmavší), objeví se i tmavě modrá a v řadě případů, kdy není povrch dochován, lze jen konstatovat (a někdy pouze předpokládat), že původní barva byla modrá. Množství žebér i pečlivost jejich provedení se různí. Na exempláři varianty 16a se vyskytlo žebér šestnáct, na korálkách varianty 16v třináct a sedmáct. U varianty 16g se lze setkat nejčastěji se čtrnácti až osmnácti a u varianty 16d se nachází obvykle dvanáct až patnáct žebér. Velikost těchto korálků se pohybuje mezi 11 a 24 milimetry (průměr) a 6,5 a 20 milimetry (výška) a nelze pozorovat, že by se jedna z variant shlukovala při dolní či horní hranici těchto hodnot. Největších rozměrů dosahují pouze tři korálky varianty 16g (*obr. 2*).

Žebrované fajánsové korálky jsou charakteristickou skupinou také v rámci chronologického zařazení.¹¹ Jejich výskyt ve starší době římské, zejména jejím závěru, je dobře znám (např. *Salač ed. 2008*, 85; *Černý 2011*, 78). Nutno je ovšem upozornit na fakt, že ve středoevropském barbariku se občas nacházejí již v kontextech stupně B1 a potom rovněž mezi stupni C1b a D. Intenzivně jsou zastoupeny ve stupních B2 až C1a a v rámci tohoto maxima nejvíce v B2 a poté s klesající tendencí (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 41–42, Tab. 8). Shodnou situaci lze sledovat i v námi sledovaném materiálu. Nálezy z rozrušených hro-

¹⁰ Kromě podobnosti s uvedenými typy 7 a 35 se jedná o korálek nejasného materiálu s kruhovým ornamentem, který je podobný typům 202 (opakní modrý soudkovitý či bikonický korálek se skvrnami) a 205 (průsvitný? modrý soudkovitý korálek se skvrnami) XXI. skupiny (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 20, Taf. 4: 202, 205).

¹¹ Relativní chronologie v této práci vychází z běžně užívaného systému (*Droberjar 1999*; *Salač ed. 2008*), přičemž jako samostatný úsek je chápán i horizont markomanských válek (B2/C1) uzavírající starší dobu římskou.

bů nebo neznámých kontextů proto není možno zařadit jednoduše do starší doby římské nebo dokonce do konkrétního stupně. Pouze v případě pětice korálků z Ohnišťan se datování zdá být opodstatněno na základě ostatních nálezů (*Motýková-Šneidrová 1967*, 34; Černý 2011). Do stupně B2 by mělo patřit devět korálků, do stupně B2/C1 také devět, do C1 šest a do C2 jeden. Další nálezy pocházejí z hrobových celků datovaných někam mezi stupně B2 až C3, eventuálně z neznámých kontextů, přičemž s největší pravděpodobností ze stejného chronologického rozmezí, patrně mezi stupni B2 a C2.

Ve středoevropském barbariku jsou korálky typu 171 podle M. Tempelmann-Maczyńska rozšířeny především mezi Labem a Vislou, s intenzivnějším výskytem v oblasti przeworské kultury, labskogermánského kulturního okruhu¹², na Rujáně a sousedním pobřeží a ve východních Pomořanech. V kulturách západobaltské a černjachovské se objevují pouze ojediněle či prakticky chybějí (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 42, 110, Taf. 39; *Gopkalo 2008*, 45). Značně rozšířeny byly v římskoprovinciálním prostředí, respektive v celé římské říši zejména v době raného císařství (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 127–128; *Riha 1990*, 81). Svisle žebrované soudkovité korálky byly běžné i v oblasti severního Přičernomoří. Typ 16a se tam vyskytl již ve 4. stol. př. Kr. a poté v době od 2. stol. př. Kr. až po 2. stol. po Kr., přičemž nejčastěji v 1. stol. po Kr. Typ 16v pochází z kontextů 1. a 2. stol. po Kr. (vzácně již z 2. stol. př. Kr.). Od 1. stol. př. Kr. do 4. stol. po Kr. se vyskytoval typ 16g, zejména v prvních dvou stoletích po Kristu. Obdobně byl rozšířen typ 16d, a to od konce 1. stol. př. Kr. po 4. stol. po Kr. s hlavním zastoupením v prvním až třetím století a maximem od druhé poloviny prvního do druhého století (*Aleksejeva 1975*, 33–35).

V nálezech z Čech jsou v menší míře zastoupeny také méně nápadné modré fajánsové korálky čočkovitých a soudkovitých tvarů. Jde o tři jedince typu 3g a jeden typu 3b podle *Je. M. Aleksejevy (1975)*, které je možno zahrnout do I. a II. skupiny skleněných korálků definované *M. Tempelmann-Maczyńskou (1985)*. Jejich průměr je v rozmezí 11 a 15,5 mm a výška mezi 7 a 12,5 mm. Chronologicky se řadí do období stupňů B1–B2,

B2–C1, B2/C1 a C2, což s datováním příslušných či podobných typů ve středoevropském barbariku není v rozporu¹³ (*op. cit.*, 27, 29, Tab. 8). V severním Přičernomoří se typ 3g vyskytuje v dlouhém období od konce 3. stol. př. Kr. až po 4. stol. po Kr., byť většina se vztahuje ke kontextům 1.–2. stol. po Kr. Chronologické zařazení typu 3v není jasné (*Aleksejeva 1975*, 31).

Ojedinělý nejen v českých zemích, ale i ve středoevropském barbariku je původně modrý zoomorfní závěsek zpodobňující lva ležícího na podstavci z Dobřichova-Třebické.¹⁴ Podle fajánsových svisle žebrovaných soudkovitých korálků, jež s ním údajně byly nalezeny v (rozrušeném) hrobě, se zdá pravděpodobně datování do rozmezí stupňů B2/C1–C1, vyloučit nicméně nemůžeme ani stupeň C2 a hypoteticky ani C3 (srov. *Tempelmann-Maczyńska 1985*, 64). V severním Přičernomoří se tento typ závěsku vyskytuje v 1. a 2. století po Kristu (*Aleksejeva 1975*, 44–45).

Provenience fajánsových korálků a závěsků není dosud uspokojivě vyřešena. Tradiční oblastí produkce byl Egypt, kde se fajánsové předměty vyráběly ve velkém měřítku a odkud jsou známy i doklady starověké výroby (*Aleksejeva 1975*, 25; *Stawiarska 1985*, 156). Sami Egypťané fajáns nazývali *cehenet* (*tḥnt*; zářící, blyštící se); (*Nicholson 2009*, 1). Egypťanského původu je zřejmě zoomorfní závěsek z Dobřichova-Třebické. Je možné, že se k nám během 2.–3. století dostal prostřednictvím přičernomořských obchodních středisek (*Venclová 2005*, 55), vyloučit nelze ale ani více či méně přímější cestu ze Středozeší. Mladší varianty měly vznikat také v Galii (*op. cit.*, 55). Dílny zhotovující fajánsové korálky ani indikace místní produkce nejsou z jiných římských provincií či okolních zemí doloženy, a proto se i v případě masově rozšířených svisle žebrovaných soudkovitých korálků uvažuje jako o zboží z Egypta. Existují ovšem také názory soudící, že vzhledem k intenzivnímu výskytu na

¹² Jen pro srovnání: z Moravy jsou známy jen dva svisle žebrované soudkovité korálky typu 171, a to z hrobu 372 na pohřebišti v Kostelci na Hané (okr. Prostějov) a výplně chaty IV v Mikulčicích (okr. Hodonín); (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 101, 262–263; *Vaculíková 2012*, 31, 47, 134, Tab. 10, 25). Zdá se, že mezi skleněnými korálky doby římské na Moravě se naleznou i další exempláře fajánsové, jako je tomu zřejmě v Přibicích (okr. Břeclav); (*Vaculíková 2012*, 136).

¹³ Drobnou výjimkou je korálek typu 35 z Nebovid datovaný podle ostatních nálezů z rozrušených kontextů do starší doby římské. Ojediněle se sice tento typ vyskytne již ve stupni B2, typický je však až pro mladší dobu římskou (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 29, Tab. 8).

¹⁴ Další závěsek zpodobňující lva měl být v rámci barbarika nalezen na pohřebišti v Gębici (voj. Zielona Góra), jednat se však mělo o předmět z karneolu, možná z první poloviny 3. století (*Piř 1905*, 139, pozn. 162; *Tempelmann-Maczyńska 1985*, 64, 279).

Jiný podobný závěsek, tentokrát fajánsový, by se měl nacházet v tzv. antické sbírce Národního muzea, kam jej s několika dalšími předměty prodala koncem 30. let 20. století Marie Jírová, vdova po Josefu Antonínovi Jírovi. Tento předmět není bohužel zdokumentován. Pravděpodobně představuje položku směněnou s jinými sběrateli, která se do sbírky dostala z antického světa (*Hlava 2010*, 219).

Tab. 1 Přehled nálezu fajánsových předmětů z doby římské v Čechách

číslo	lokality	objekt	tvář	barva	žebra	eroze	D	d	v	m (g)	typ TM	typ Al.	obr.	poznámka
1	Dobřichov- -Třebická	hrob bez č.	zooomorfí: lev ležící na obdél- ném podstavci	tyrkysově modrá (?)	*	2	27,5	2	14,5	8,14	385	68b	4:1	drobné zbytky původního povrchu, jádro červenavě hnědé; délka 27,5, výška 14,5, šířka 20 (rozměry podstavce 20 × 27 × 18 × 26,5); podélný otvor v polovině podstavce šířký 1,5–2
2	Dobřichov- -Třebická	hrob bez č.	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	15	3	18	7	15,5	3,47	171	16g	4:3	erodovaný povrch bez viditel- ných stop původní barvy, jádro hnědošedé
3	Dobřichov- -Třebická	hrob bez č.	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	asi 9	2	12,5	4	10,5	1,18	171	16d	2:5, 4:5	erodovaný povrch, světle zelené stopy po pův. barvě, z boku malá část odlomena; jádro světle hnědé
4	Dobřichov- -Třebická	hrob bez č.	svisle žebrovaný soudkovitý	tmavě modrá (pův.)	17	1	19	6	16,5	4,88	171	16g	2:4, 4:2	původní barva dochována mezi žebry
5	Dobřichov- -Třebická	rozrušené žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	asi 12	2	14	5,5	11	1,73	171	16d	4:4	erodovaný povrch, místy slabě pozůstatky pův. zbarvení; jádro hnědošedé
6	Mariánské Radčice	hrob 10	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	13	0	14		12		171	16v	2:3	
7	Mariánské Radčice	hrob 10	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)?	?	3					171?	16g		spolu s modrým slitkem
8	Mariánské Radčice	hrob 10	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	14	1	18		15,5		171	16g		jádro světle šedé
9	Mariánské Radčice	hrob 10	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	16	1	20		16,5		171	16a	2:2	
10	Nebovidy	rozrušené hroby	čočkovitý malý	tmavě modrá	*	1	11	3	7		35	3g	4:6	povrch erodován; zbytky původní barvy dobře patrné
11	Ohništiny	rozr. žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	tmavě modrá	17	1	18				171	16v		
12	Ohništiny	rozr. žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	asi 13	2	17	8			171	16g		
13	Ohništiny	rozr. žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	16	1	13,5	5,5			171	16g		
14	Ohništiny	rozr. žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	14	1	12	5	10,5	1,33	171	16g	4:7	mírně šikmá žebra; setřelé zbytky původní barvy

15	Ohništany	rozm. žárové hroby	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá (pův.)	14	2	13	6	10,5	1,20	171	16g	4:8	setřelé zbytky původní barvy
16	Opočno	hrob 22	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	18	1	16	8	14,5		171	16g	1:1	asymetrický
17	Opočno	hrob 200	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 15	2	20	8,5	14		171	16d	1:2	
18	Plotiště nad Labem	hrob 227	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 12	1	13	4,5	10,5		171	16d	1:3	
19	Plotiště nad Labem	hrob 232	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 15	2	13	3	6,5		171	16d	1:6	asymetrický
20	Plotiště nad Labem	hrob 620	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	12	1	20	8	16,5		171	16d	1:5	žebra šikmá, tvořena zářezy; mírně asymetrický; uvedeno jako opakné sklo
21	Plotiště nad Labem	hrob 1289	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 11	0	11	5	8,5		171	16g	1:4	vápniité kongrece na povrchu
22	Přov	hrob 33	svisle žebrovaný soudkovitý (178)	tyrkysové modrá	asi 13	1	17,5	7	14		171	16d		žebra tvořena zářezy
23	Praha-Modřany	žárový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2	18	5,5	14	4,00	171	16d	4:9	povrch erodován; stopy původní barvy jen v podobě špinavě bílé a světle tyrkysové; asymetrický
24	Praha-Modřany	žárový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2	16	6,5	13,5	2,41	171	16d	4:10	povrch erodován; stopy původní barvy jen v podobě špinavě bílé a světle tyrkysové; asymetrický
25	Praha-Modřany	žárový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2	17,5	6	13	3,18	171	16d	4:11	povrch erodován; stopy původní barvy jen v podobě špinavě bílé a světle tyrkysové; nízký tvar
26	Praha-Modřany	žárový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2	17	6,5	15		171	16d	4:12	asymetrický; povrch erodován; stopy původní barvy jen v podobě špinavě bílé a světle tyrkysové; přítaven slitek skleněného korálku; hmotnost i s ním 3,6 g
27	Praha-Vysočany	hrob 3	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	17		19,5	7	15	4,48		16g?	4:13	fajáns?, bez sklovitého povrchu
28	Praha-Vysočany	hrob 3	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 12	1	15,5	5,5	14	2,22	171	16d	4:14	asymetrický; žebra svislá i šikmá, nepravidelná; zbytky původní barvy
29	Radim	žárový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysové modrá	asi 15	1	15,5	4,5	12,5	2,61	171	16g	4:15	barva relativně dobře zachována; povrch erodován z jedné strany, místy bílá křusta; otvor má rovné stěny

30	Radim	žátrový hrob	soudkovitý	modrá (pův., asi)	*	2	15,5	6	12,5	2,49	[7]	3g	4:16	povrch erodován, příbl. polovinu pokrývá špinavě bílá tenká krusta; stopy po původním povrchu takřka neznatelné; jádro v odstínech šedé či světle hnědé
31	Řepov	kostrový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	asi 13	2	15,5	6	12,5		171	16d		
32	Slatina	žátrový hrob	svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	13	1	17	5,5	11,5	2,79	171	16d	4:17	erodovaný povrch
33	Slatina	žátrový hrob	čočkovitý velký	kobaltové modrá	*	2	14,5	4,5	8	1,37	[35]	3b	4:18	erodovaný; porézni povrch, pův. tmavě modrý; mírně deformován; úprava 2?
34	Slavče	ojedinelý náleží	svisle žebrovaný čočkovitý	tyrkysově modrá	asi 13	0	15	6	7		[171]	16d		zachovalý povrch
35	Stehelčevy	hrob U3	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	18		22	8	16,5		171	16g	1:7	asymetrický
36	„Stradonice“		svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	20		24	9	20		171	16g	1:8	asymetrický
37	„Stradonice“		svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	asi 18		22	9,5	18		171	16g	1:10	zlomek (malá část chybí)
38	„Stradonice“		svisle žebrovaný soudkovitý	tyrkysově modrá	16		21	8	18		171	16g	1:9	asymetrický
39	Šlapanice	hrob?	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	3					171	16g		
40	Šlapanice	hrob?	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	3					171	16g		
41	Šlapanice	hrob?	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2					171	16d		
42	Šlapanice	hrob?	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	?	2					171	16g		
43	Třebusice	hrob XXXV/36	svisle žebrovaný soudkovitý	modrá (pův.)	17	2	20,5	6	16,5	5,84	171	16g	4:19	povrch erodován, pův. barva dochována v tyrkysových zbytcích; asymetrický (nepravidelný průmět)
44	Želenice	hrob II/38	čočkovitý velký až soudkovitý	kobaltové modrá (asi, pův.)	*	2	15,5	6,5	10	1,73	7/35	3g	2:1, 4:20	asymetrický; povrch erodován, zbytky barvy v podobě modrošedé; tvarem se blíží soudkovitému
45	Želenice	hrob II/38	soudkovitý	tmavě modrá	*	0	(15)	(4)	10	1,66	[202/205]		4:21	fajáns?, deformován; asymetrický; porézni povrch; není-li fajáns, pak je matrix z velice nekvalitního, nečistého skla

západě římské říše by se dala předpokládat tamní produkce¹⁵ (*Riha 1990*, 81 s lit.).

Je potřeba uvést fakt, že z obdobné situace v severním Přičernomoří díky přítomnosti jiných fajánsových či skleněných výrobků – zejména figurálních ozdob zobrazujících egyptské náměty, někdy i s hieroglyfickými nápisy, jež nejsou zkomoleny, a ozdob a korálek z mozaikového skla – vyznívá nejpravděpodobněji provenience egyptská (*Aleksejeva 1975*, 25, 27). Přední východ vůbec představoval ze surovinového hlediska klíčovou oblast pro sklářskou výrobu v celé římské říši (*Sasse – Theune 2003*, 578) a s vědomím této skutečnosti nemusí ani značně objemná produkce a distribuce fajánsových ozdob a amuletů překvapovat.

Využití fajánsových korálek v barbariku nijak nevybočuje z rámce korálek z jiných materiálů, především vlastního skla. Ty v první řadě představovaly nákrční ozdobu a byly navlékány do náhrdelníků, jak tomu nasvědčují nálezy z kostrových hrobů. V menší míře mohly být korálky a závěsky používány i jako náramky, ozdoba oděvu či pokrývky hlavy či mohly být uchyceny na opascích, snad i na obuvi (*Tempelmann-Mączyńska 1985*, 141, 144). Typičtější jsou jako ozdoby ženské. Z prokazatelně mužského hrobu fajánsové předměty v Čechách neznáme. Jiná je situace v římském vojenském – tedy mužském – prostředí, odkud se mezi nálezy z vojenských táborů vyskytují svisle žebrované soudkovité fajánsové korálky. Sloužily k výzdobě koňských postrojů, pochev dýk a seker (dolaber) a patrně za jejich oblibou stála ochranná funkce (*op. cit.*, 129; *Riha 1990*, 80).

Přijímáme-li tezi o odrazu sociální struktury na základě hodnocení významu a množství dochované hrobové výbavy (srov. *Salač ed. 2008*, 96–98), pak ve starší době římské na území Čech se fajánsové korálky, stejně jako skleněné, řadily pouze k drobným doplňkům ženského kroje středně bohaté vrstvy. Od počátku mladší doby římské pozorujeme výrazný zvýšený výskyt a rozšíření módy skleněných korálek, u kterých zřejmě

začal hrát větší roli prestižní význam. Mezi nimi přetrvával i nevelký počet fajánsových, ty se však v hrobech s bohatou výbavou neobjevují. Nezdá se, že by fajánsovým korálkům byl přisuzován jiný význam či odlišná hodnota oproti skleněným. Spolu s nimi i s korálky a závěsky z jiných surovin (jantaru, kosti, kamene, kovů aj.) hrála roli v jejich vnímání kromě čistě estetické, užité či prestižní funkce bezpochyby také symbolika barev i materiálů¹⁶. Modré, jež je častou barvou korálek a závěsků ze skla a fajánse, se pro celé období pravěku přisuzuje ochranná funkce (*Venclová 2005*, 37). Jak byl chápán závěsek ve tvaru lva, posvátného egyptského zvířete, se můžeme pouze dohadovat.

Závěr

Fajáns se jako sklovitý materiál řadí do bádání o skle. Její specifická povaha umožňuje sice zhodnocení sama o sobě, s tematikou vlastního skla zůstává nicméně úzce spojena. V několika desítkách nálezů z Čech z doby římské dominují korálky, a to především svisle žebrovaného soudkovitého tvaru. Spektrum nálezů dále rozšiřují korálky tvarů čokovitých, soudkovitých a svisle žebrovaného čokovitého. Zvláštností je závěsek zobrazující lva ležícího na obdélném podstavci. Všechny tyto předměty pocházejí z hrobů, zejména žárových, nebo z neznámých kontextů. Kvůli náchylnosti k erozi povrchu, ať už během užívání, kremace nebo uložení v zemi, nebývá sklovitá vrstvička dobře dochována. Nebyla zaznamenána jiná než modrá barva v tyrkysových či tmavších odstínech. Je pravděpodobné, že tato barva ve společnosti znamenala magickou ochranu. Časové zařazení nálezů odpovídá chronologii vypracované pro korálky a závěsky ve středoevropském barbariku *M. Tempelmann-Mączyńskou (1985)* i v severním Přičernomoří *Je. M. Aleksejevou (1975)*. V poslední jmenované práci lze rovněž nalézt klasifikaci fajánsových předmětů, kterou je možno aplikovat i na naše prostředí. Největší rozšíření dokládají nálezy na území Čech z rozmezí relativně chronologických stupňů B2 až C1. Při řešení otázky provenience fajánse se stále jeví jako nejpravděpodobnější produkce egyptská. Podle intenzivního výskytu na římském území Evropy bychom mohli uvažovat i o eventualitě místní výroby, jakékoliv důkazy pro toto tvrzení však scházejí.

¹⁵ E. Riha, která v rámci zpracování nálezů ozdob a šperků z Augusty Rauriky (dnes Augst a Kaiseraugst na severu Švýcarska) zjistila mezi nálezy kolem čtyř set svisle žebrovaných soudkovitých korálek z fajánse, jež se vyskytují v datovaných kontextech od prvních desetiletí 1. do 3. století, nechala zlomek jednoho z nich podrobit rentgenové difrakční analýze (XRD) a rentgenové fluorescenční analýze (ED-XFA) za účelem zjištění složení. První z analýz prokázala přítomnost krystalické fáze křemene, druhá jako hlavní a vedlejší komponenty SiO₂, CaO, K₂O, CuO a Fe₂O₃. Zarázil nepřítomnost sody – zřejmě byla místo ní jako tavidlo použita potaš, což je v římském prostředí nestandardní. Širší závěry (např. nejedná-li se o produkt nějaké místní výroby) však nejsou možné (*Riha 1990*, 93).

¹⁶ Na tomto druhu předmětů jsou dobře pozorovatelné tři roviny účelu artefaktů, totiž praktická funkce, společenský význam a symbolický smysl, jak je definuje *E. Neustupný (2007, 19)*.

Summary

Egyptian faience or simply faience is being counted to vitreous materials, which are usually not segregated from glass in Czech archaeological literature focused on the Roman Period. In fact, it is closely connected to the subject of glass, yet the material of faience looks different. There are about 45 known finds of faience artefacts in Bohemia. Most of them (about 37) characterize a category of ribbed barrel beads ("melon beads"). Other shapes of the beads are rounded or barrel (5) and ribbed rounded (1). Pendant representing a lion lying on rectangular pedestal stands for rarity. All the above finds come from graves, especially cremations, or unknown contexts. The original glassy coating of faience artefacts is usually not well preserved because of its tendency to erode, which could have been caused by cremation or simply being in the ground. The only noticed colour is blue of turquoise or darker shades. Apparently, the blue colour signified magical protection in society. The chronological classification is in harmony with chronology of beads and pendants in Central European Barbaricum worked out by *M. Tempelmann-Mączyńska (1985)*, as well as in northern Black sea region made by *Je. M. Aleksejeva (E. M. Alekseyeva); (1975)*. Last cited study provides a classification of faience objects, which can be applicable for the mentioned material. The highest distribution is proven to appear in intervals between relative chronological phases B2 and C1, i. e. AD 50/70–250/260. In relation to origin of faience, it seems that the production is most probably Egyptian. Although there might be a possibility of local manufacturing in the western part of the Roman Empire, any solid evidence supporting this assumption is missing.

Literatura

- Aleksejeva, Je. M. 1975:* Antičnyje busy Severnogo Pričernomor'ja. Archeologija SSSR. Svod archeologičeskich istočnikov G 1–12.
- Anonym 1906:* Musejní sbírky archaeologie praehistorické. Památky archeologické 21, 323–325.
- Beneš, Z. – Horník, P. – Kašpárek, F. 2011:* Rozrušený soubor z pohřebiště a sídliště z Nebovid, okr. Kolín. Předběžná zpráva. In: E. Droberjar (ed.): Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Olomouc, 103–116.
- Černý, M. 2009:* Pohřebiště ze starší doby římské v Ohništanech (okr. Hradec Králové). Rukopis bakalářské práce. Ústav pro archeologii FF UK, Praha.
- Černý, M. 2011:* Pohřebiště ze starší doby římské v Ohništanech, okr. Hradec Králové. In: E. Droberjar (ed.): Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Olomouc, 65–102.
- Droberjar, E. 1999:* Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 53 (1–2), 1–58.
- Droberjar, E. 2002:* Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- Droberjar, E. 2005:* Praha germánská. Doba římská a doba stěhování národů (konec 1. století před Kristem až 6. století po Kristu). In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol.: Pravěk Praha, 777–841.
- Droberjar, E. ed. 2011:* Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Olomouc.
- Godłowski, K. 1992:* Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: K. Godłowski – R. Madyda-Legutko (eds.): Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, 23–54.
- Gopkalo, O. V. 2008:* Busy i podvjiski černjachovskoj kultury. Kijev.
- Hellich, J. 1914:* Žárové hroby mladšího období římského u Piněva blíže Poděbrad. Památky archeologické 26, 141–150, 187–209.
- Hlava, M. 2010:* Archeologická sbírka J. A. Jíry a její osudy. Archaeologica Pragensia 20, 155–220.
- Kačl, P. 2012:* Nálezy skla doby římské v Čechách. Rukopis diplomové práce. Ústav pro archeologii FF UK, Praha.
- Kopřivová, J. v přípravě:* Korálky z doby římské v Čechách. Rukopis diplomové práce. Katedra archeologie FF UHK, Hradec Králové.
- Koutecký, D. 1995:* Pohřebiště z doby římské v Mariánských Radčicích, okr. Most. Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983–1992. Most, 179–186.
- Kuna, M. ed. 2007:* Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání. Praha.
- Kunow, J. 1983:* Der römische Import in der Germania libera bis zu dem Markomannenkrieg. Studien zu Bronze- und Glasgefäßen. Göttinger Schriften für Vor- und Frühgeschichte 21.
- Motyková, K. 1981:* Das Brandgräberfeld der römischen Kaiserzeit von Stehelčevs. Památky archeologické 72, 340–415.
- Motyková-Šneidrová, K. 1963:* Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Praha.
- Motyková-Šneidrová, K. 1967:* Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 11.
- Neustupný, E. 2007:* Vymezení archeologie. In: M. Kuna (ed.) 2007: Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání. Praha, 11–22.
- Ničová, M. 2011:* Římské importy ve východních Čechách. Rukopis bakalářské práce. Katedra archeologie FF UHK, Hradec Králové.
- Nicholson, P. T. 2009:* Faience Technology. In: W. Wendrich (ed.): UCLA Encyclopedia of Egyptology. Los Angeles. <http://digital2.library.ucla.edu/viewItem.do?ark=21198/zz0017jttts>
- Píč, J. L. 1892:* Žárové hroby na Třebické u Dobřichova z doby císařství římského. Památky archeologické 15, 561–598.
- Píč, J. L. 1905:* Starožitnosti země České, II/3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Píč, J. L. 1909:* Starožitnosti země České, III/1. Čechy za doby knížecí. Praha.
- Pleinerová, I. 1995:* Opočno. Ein Brandgräberfeld der jüngeren und späten römischen Kaiserzeit in Nordwestböhmen. Kraków.
- Rejzek, J. 2001:* Český etymologický slovník. Voznice.
- Riha, E. 1990:* Das römische Schmuck aus Augst und Kaiseraugst. Augst.
- Rybová, A. 1970:* Das Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit von Pňov. Praha.
- Rybová, A. 1979:* Plotiště nad Labem, Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. I. Teil. Památky archeologické 70, 353–489.
- Rybová, A. 1980:* Plotiště nad Labem, Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. II. Teil. Památky archeologické 71, 93–224.
- Sakař, V. 1970:* Roman Imports in Bohemia. Fontes Archaeologici Pragenses 14.

- Salač, V. ed. 2008:* Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská. Praha.
- Sasse, B. – Theune, C. 2003:* Perlen. In: H. Beck – D. Geuenich – H. Steuer (eds.): Reallexikon der Germanischen Altertumskunde Band 22. Berlin, 564–587.
- Schmidt, V. 1897:* Dvě naleziště z dob císařství římského u Slatiny. Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Památky archeologické 17, 552–562.
- Sláma, J. 1977:* Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. Praehistorica 5.
- Stawiarska, T. 1985:* Paciorki szklane z obszaru Polski północnej w okresie wpływów rzymskich. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Svoboda, B. 1946:* Destičkovité spony mladší doby císařství římského (K dějinám styků našich zemí s antickým světem). Památky archeologické 42, 40–70.
- Svoboda, B. 1948:* Čechy a římské Imperium. Sborník Národního muzea, v Praze řada A – Historie 2, 5–253.
- Tempelmann-Maczyńska, M. 1985:* Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Mainz.
- Turek, R. 1935:* Předmerovejský hrob v Řepově. Památky archeologické 40, 116–117.
- Vaculíková, L. 2012:* Skleněné korálky z doby římské na Moravě na základě nových nálezů z Hrubé Vrbky. Rukopis bakalářské práce. Ústav archeologie muzeologie FF MU, Brno.
- Venclová, N. 1971:* Pravěké sklo v Československu. Zprávy ČSSA 13 (4), 53–74.
- Venclová, N. 1990:* Prehistoric glass in Bohemia. Praha.
- Venclová, N. 2005:* Sklo období pravěku a raného středověku. In: O. Drahotová a kol.: Historie sklářské výroby v českých zemích. 1. díl. Od počátků do konce 19. století. Praha, 27–72.
- Venclová, N. ed. 2008:* Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská. Praha.
- Waldhauser, J. 1978:* Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen, I–II. Teplice.
- Waldhauser, J. – Košnar, L. 1997:* Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji. Praha/Mladá Boleslav.
- Schulz, V. 1889:* Z Vysočan. Památky archeologické 14, 318–320.
- Žavřel, P. 1999:* Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. Archeologické rozhledy 51, 205–229.
- Žavřel, P. 2006:* Pravěk. In: V. Dudák (ed.): Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, 364–370.

Databáze NM: Databáze archeologické sbírky Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea http://forum.nm.cz/prehistorie/index_ph.php.